

TOMPA ANDREA – HARDY JÚLIA

Ő IS BENNE VOLT

Két szemszögből az Affér Színház Ráolvasás című előadásáról

Tompa Andrea: Bár az előadás első jelenetét, magát a ráolvasást ügyetlennek tartom (erre még visszatérek), mégis fontos estének bizonyult ennek a számomra ismeretlen csapatnak, az Affér Színháznak a munkája a Stúdió K-ban. Elsősorban azért, mert a *zaklatás* szó ebben a darabban oda kerül, ahová való, azt jelenti, amit jelentenie kellene: a hatalommal való szexuális visszaélést. 2019 decemberében ennek a szónak a jelentése drámaian átpolitizálódott, a szó nemtelen értelmében: elvesztette #metoo jellegét, és fegyverré vált a regnáló hatalom kezében (egészen a színházi törvény megváltoztatásáig).

A játszóknek, mint az előadás háttéranyagaiból megtudhatjuk, van egy konkrét történetük, azonban fikciós drámát írnak belőle. A kontextusról azonban muszáj szólni. Mint Kónya Klára író-rendező elmondja egy interjúban, több éve dolgozott már az előadáson, amikor volt tanára, Vári György hosszú bejegyzésben tett vallomást zaklatói múltjáról a saját közösségi oldalán; ebben a posztban az áldozatok azonosíthatóvá váltak. Vári a posztot az áldozatok kérése ellenére publikálta (magát a publikáció tényét az OR-ZSE, ahol Vári tanul, elítélte, mások ezt a bűnvalló gesztust példamutatónak vélték). Kónya Klára a bejegyzés megjelenése után egy videóban szólalt meg, amelyben a készülő darabról beszélt, és magát áldozatként azonosította. Mindezt a nyilvánosságot megelőzően az *Üvegplafon* blog közölte egy tanári zaklatási történetet anonim módon, amelyben sem az elkövető, sem az áldozatok nem azonosíthatóak, de amelyet Vári György személyes vallomása generált. (Vári megkereste a blog szerkesztőit, hogy nyilvánosan meggyőnjön tetteit, a szerkesztőség azonban felkereste a tanítványokat, akik anonimitást kértek. Végül azért döntöttek mégis a nyilvános, de anonim megszólalás mellett, hátha történetük segíthet másoknak.)¹ A publikált történet számos mozzanata emlékeztet az előadás különböző fordulataira.

De még e konkrét életanyag nélkül is nagy tétje volna a darabnak ma, a Sipos-ügy után, a színházi, egyházi, egyetemi körben esett események fényében, amelyek nem vezettek társadalmi tisztuláshoz, biztonsági rendszerek kidolgozásához – áldozathibáztatáshoz annál gyakrabban.

Jól megírt, izgalmas és fordulatos darab született, amelyben a hangsúly a tanár és két érettségiző lány történetén van, ugyanakkor megismerjük a háttérrel, a környezetet, a családot, az előtörténeteket is. A cselekmény lineárisan halad; a barátnők egyike szerelemért esedezik, és varázsolni akar, ez a jelenet még feszültség és tét nélküli, nincs szituáció, nincs kontextus, kissé amatőrszínházi benyomást kelt. Ám amikor megjelenik a két lány magyartanára, és a szereplők belépnek saját valós életükbe, hirtelen minden gesztus fontossá válik.

Dávid, a magyartanár alakja szépen felépített: nemcsak egy bizonytalan múltú férfit ismerünk meg, aki gimnazistaként kudarcos kapcsolatokkal küzdött, de egy karizmatikus, okos, valóban lefegyverzően gondolkodó magyartanárt is, akit Lovas Dániel alakít kiválóan. Másmilyen ez a tanár nem is lehetne: népszerűsége, szellemi fölénye, diákjai iránti személyes és kiemelt figyelme a következmények szempontjából kulcskérdés. A lányok rajonganak érte, az irodalomért, művészetért, és szinte a felnőtt férfiert is. Annak az embernek, akiből a csábító lesz, nagyon kell tudnia valamit: minden tanár-csábító rajongás tárgya, okos, szellemes, figyelmes, kitüntetett figyelmet nyújt. Egyikőjük, nevezzük a széplánynak, színésznek készül, megkéri a tanárt, hogy készítse fel a felvételikre; a „csúnyább” lány (akinek testalkata eltér az ideálistól) lesz a súlyosabb sérüléseket szenvedő áldozat. A határátlépés(ek), vagyis a hatalommal való visszaélés(ek) pillanatai szinte zavarba ejtően romantikus(ak). Elvégre majdnem felnőtt nőkről van szó, esti közös tanulásról, simogatásról, mély baráti megnyílásokról. A hatalommal való visszaélés fogalma is árnyaltan jelenik meg az előadásban – a tanár szinte nincs tudatában annak, amit tesz, vagyis annak, hogyan lép át határokat, alig vannak dilemmái.

A történetben a szexuális közeledés nem értelmezés kérdése, hanem nyílt kényszerítés. A visszaélés nem nehezen megragadható esemény. Fájdalmasan hazug és kikövetelt aktus az első szexuális együttlét, szinte drukkolok, hogy ne essen meg.

A színészek finoman, dísztelenül játszanak, Boznánszky Anna és Kőszegi Judit kiválóak, könnyűek, de nem mélység és fájdalom nélküliek. A dráma remek nyelven beszél hozzánk, azoknak a némiképp elveszett, szeretetet kereső fiataloknak a világán keresztül, akik folyton valami jelentőshöz, nagyhoz, világmegváltó eszméhez akarnak kapcsolódni kezdve az *Odüsszeiától* a klímaválságon át a műanyagmentességig.

Hardy Júlia: A darab kiválasztott élethelyzete a Perem, az Átmenet, ahol gyerekből nők lesznek ezek a lányok. Egymásban keresve értelmet, reményt és hitet, a barátságban és az irodalom közvetítette nagy érzésekben, távlatokban. A lélektanilag tūpontosan ábrázolt, háttérben lévő családok egészen beszédképtelenek: bele vannak fagyva a saját életük sivár rettenetébe. A magát nagydarabnak érző lány családjából rég elment az apa, kétszemélyes univerzumukban az anyával egymásba tükröződik a reménytelenség. A másik, a színészetbe szerelmes lány mintha krízismenedzseri, „aládúcoló” feladatokat látna el ott-hon, és ez elől is menekülne a képzelet, a kultúra, az elvagyódás lehetőségeibe. Ő az egyetlen, aki fel tudja tartóztatni a (valószínűleg) személyiségzavaros anya aktuális világgá menési kísérletét. Apja mintha makogna, anyja pedig a „grand finale”-ra készülne, hogy ebből a súlyosan szabadsághiányos családi és életpokolból egy autonóm gesztussal maga tudjon kilépni a

¹ CSONKA Anna, „Kis aljasságaink, amiket elkövetünk mielőtt meghalunk”, *Üvegplafon*, 2015. november, https://uevegplafon.blog.hu/2015/11/10/tanar-diak_viszony_visszaeles_trauma_gimnazium.

Mi? Kónya Klára: Ráolvasás

Hol? Stúdió K

Kik? Boros Ádám, Boznánszky Anna, Dömök Edina, Kazári András, Kószei Judit, Lovas Dániel / Az író munkatársai: Sipos Judit, Winkler Zsuzsanna / Dramaturg: Rezek Bori / Társulatvezető: Vucsics Virág / Rendező: Kónya Klára

Semmibe. A színésznőnek készülő lány mintha krónikus „vész-helyzetben” élne: ő viszi a szülei halálba-életbe szédülő örvényeinek felelősségét, súlyát. Hát persze, hogy nem ismeri fel a Csábító fortélyos veszélyességét. Mert a Tanár az egyetlen, aki megszólítja őket, aki kiszól a felnőtt világ homlokzatai mögül: mintha érdeklődne irántuk, mintha a saját esendőségét is fel merné vállalni, ahogy megosztja a varázslatra/elvarázsolásra váró lányokkal saját bénázásait a csajozás terén. Így a nagydarab lány új perspektívába kerül, ahol ő már nem egy leértékelt, kudarcos, reménytelen, fiúknak nem kellő lúzer, hanem esélyes egy majdan kibontakozó nagyszabású életre, amiben most elakadt, mintha bábállapotban lenne a pillangóvá válás előtt.

A jelentős önbizalomhiánnyal, önértékelés-zavarral bíró lányok nem tudnak ellenállni a Felnőtt Férfi őket felemelő tekintetének: el akarják hinni, hogy egy fontos Valaki felismerte őket, a maguk nagyszerűségét, családi nyomorokban edződött koraérettségüket. Hogy maguk is belekerülnek egy Nagy Történet kellős közepébe. Ezek a lányok főszereplőnek érezhetik magukat egy olyan szocializáció után, amelyben a személyes érzéseik, félelmeik, függőség- és szeretetigényük soha nem volt elismerve, kielégítve. Mert a szülei olyan mélyen belegabalyodtak a saját, bizonyára generációkon keresztül ismétlődő szerencsétlenségeik hinárjába, hogy nem tudtak figyelni lányaik eleven jelenvalóságára. Pont ebbe a részbe tud besurranni a Csábító. Mint Ferenczi Sándor híres 1932-es cikkében, a *Nyelv-zavar a felnőttek és a gyermek között* címűben² írja: „a gyerek

elismerésre és gyengédségre vágyik, amit a felnőtt erotikusan félreértelmez, és szexuális közeledésnek tart. Így érthető, hogy egyfajta cinkosság és súlyos szégyen a »jutalma« az elcsábított gyereknek, mert ő is benne volt, ő is akarta, persze nem azt és nem úgy, ahogy aztán megtörtént.”

A Csábító pocakos, lúdtalpas, gimnazista lányokat hajkurászó külvárosi Casanova, aki elégtételt vesz a sok korábbi mellőzöttségért, meg nem értettségért, aki végre átjutván a Nyertes Oldalra, lassan megérti, hogyan is működnek a dolgok. Ő sem tud ellenállni a szerelmükkel őt ostromló lányoknak.

Nekem mint pszichodramatikusnak az egyik leggyomorforogtatóbb jelenet nem is az érettségi szünetben csapdába csalt lány szüzességének kiábrándítóan kisszerű, önző és minden romantikát nélkülöző elvétele volt, hanem a darabban alkalmazott „pszichodráma”. Mert itt ez a hallatlanul hatékony, valódi megértést és emberi Találkozást ígérő módszer és varázslat felhasználása is az önös érdekek, a törbecsalás szolgálatában történik.

S így már össze is állt az a zavarba ejtően komplex keverék, amelyben van egy tehetséges, de sérült fiatal férfi, aki nem akarja/tudja érteni, hogy a hatalomban alatta állók számára ő egy vetítívászon, amelyre minden autoritásfigura, minden jobb kimenetel, minden fehér lovon érkező királyfi képe rávetül. Egy vászon, ahol ideiglenesen meg lehet szabadulni a nyomorúság gravitációjától, ahol a mesék happy enddel végződnek. Közös illúzió, lélektani tér, de a Tanáré a felelősség. Mert neki messzebb kell látnia, saját maga szándékait is érzékelnie kellene: azt, hogy a lányok Nagy Szerelme neki csupán semmire sem kötelező ujjgyakorlat. Hisz a szerelem mindig totalitásra vágyik, s ha ebben az egzisztenciális pillanatban a Másik hasonló keresésével találkozunk, akkor átíródik a sanyarúság, szinkronba kerülünk a mindenséggel, igazi főszereplői leszünk a létnek.

S hogy ennek a darabnak az alapja egy igaz történet, de nem az elkövető gyónása, hanem az áldozat bátor kiállása, az szinte várható volt. Hogy az elkövető önfeltárása, nyilvánosság elé vitt faramuci vallomása súlytalanul még egyszer kiszolgáltatta az áldozatok intimitását, az azt mutatja számomra, hogy semmit sem értett meg a történetekből; megtérése, bűnbánata ráolvasás csupán.

² FERENCZI Sándor, *Technikai írások* (Budapest: Animula, 1997), 102–112.

Fotó: Vass László

